

KÖKTÜRK, Erol, “Çevre Sorunları ve Çaycuma Gerçeği”, *Çaycuma Postası Gazetesi*, 13.06.1985 (Sayı 21), 20.06.1985 (Sayı 22), 27.06.1985 (Sayı 23), 1.07.1985 (Sayı 24), 25.07.1985 (Sayı 25), 8.08.1985 (Sayı 26), 22.08.1985 (Sayı 27).

ÇEVRE SORUNLARI VE ÇAYCUMA GERÇEĞİ

Erol KÖKTÜRK

İlçemizin uzunca bir süredir yaşadığı bir eksiklik, “Çaycuma. Postası” ile giderilmeye çalışılıyor. Bu yayın organı, ağırlıklı olarak, yerel haberleri hemşerilerine duyurması yanında, yerel sorunların tartışılmasına ve bilgi iletişiminin sağlanmasına da aracılık yapıyor. Bu olanağın en iyi biçimde değerlendirilmesine katkısı olması amacıyla, beldemizdeki bazı sorunların, birbirini izleyen yazılar biçiminde dile getirilmesinin yararlı olabileceğini düşündüm. Yalnızca geçici ve kısıtlı sürelerle ilçemizde bulunabilmem nedeniyle, bu yazılardaki bazı gözlemlerin eksik kalacağı bir gerçek. Bunların ve diğer eksikliklerin bağışlanması dileğiyle, ilk yazının “çevre sorunları”na ilişkin olmasını, bugünlerde bu sorunların tartışma gündemlerini doldurması nedeniyle uygun buldum.

ÇEVRE SORUNLARI NELERDİR?

İnsanoğlu, doğuşundan beri, kendisini içinde bulunduğu çevresiyle bitmez tükenmez bir uğraşıya yöneltmiştir. Başlangıçta doğanın kendisine verdikleriyle yetinmiş, örgenlerini (uzuvlarını) ve beynini kullanmayı öğrendikçe, doğa üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Bu etkileme ve etkilenme, gelişen toplumsal süreçler ve bilim ile teknoloji alanında uzun dönemde oluşan birikimler sonucu sanayi devrimini doğurunca, bu kez insan-doğa ilişkisinde bazı olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Toplumların üretim-tüketim süreçleri sırasında kullandıkları doğal kaynakları etkileyerek doğa dengesini bozmaları ve bozulan bu dengeyi yeniden kuramamaları “çevre sorunları” olarak nitelenen sorunların gündeme gelmesine neden olmuştur. Aslında en yalın anlamdaki üretim-tüketim ilişkisinin oluştuğu günden beri var olan bu sorunlar, insanlık tarihiyle başlar. Ancak sanayi devrimi öncesi, çoğunlukla savaşlar ve doğanın kendi kendini yıkıma uğratması sonucu bazı görüngüleri ortaya çıkan çevre sorunlarının başlangıcını, insanın doğayı etkileyebilme gücünü edinmesi oluşturur. Bu etkileme plansız olunca, doğal denge değişmiş ve çevre sorunları baş göstermiştir.

Çevre sorunları, farklı sosyo-ekonomik yapılarda değişik boyutlarda oluşmaktadır. Ancak bu sorunların uluslararası düzeyde kendisini duyurması üzerine, Dünya Çevre Günü, 1976 yılından bu yana, Birleşmiş Milletler Örgütü öncülüğünde kutlanmaya başlanmıştır. Aslında acı bir kutlama olan bu günde, hava, toprak ve su kirliliği, gürültü, sağlıksız kentler, trafik karmaşası gibi çevre sorunlarının önemli görünümünün yanında, çarpık yerleşme, kıyıların ve yeşil alanların kötü kullanılması ve yağmalanması, doğal kaynakların yok edilmesi gibi sorunlar da tartışma gündemlerini doldurmaktadır.

DÜNYA ÇEVRE GÜNÜ

Dünya Çevre Günü’ne gelinceye değin, değişik uluslararası örgütlerce birçok etkinliğin yapıldığı görülmektedir:

- Avrupa Konseyince, 1963-1970 yılları arasında doğanın korunmasına ve çevre kirlenmesine yönelik olarak yapılan çalışmalara dayanılarak, 1970 yılı Avrupa Doğayı Koruma Yılı olarak duyurulmuş ve 9-12 Şubat 1970 tarihleri arasında Avrupa Doğayı Koruma Konferansı düzenlenmiştir.

- Birleşmiş Milletler düzeyinde, 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında Stokholm İnsan Çevresi Konferansı düzenlenmiştir. 112 hükümet ve 23 uluslararası kuruluşun katıldığı konferans, 25 maddelik ilkeler paketini kabul etmiş ve yayımlamıştır. Bunlardan önemli olan üçü şunlardır:
 - Özgür, eşit ve yeterli yaşama koşulları içinde, niteliği kendi gönenç (refah) ve onuruna uygun bir çevrede yaşamak insanın hakkıdır.
 - İnsanın görevi, çevreyi korumak, şimdiki ve gelecek kuşaklar için iyileştirmek ve geliştirmektir.
 - Çevre sorunlarına ilişkin olarak izlenecek politikalar, gelişme yolundaki ülkelerin gelişme gizilgüçlerini (potansiyellerini) azaltmayı, güçlendirmelidir.
- Avrupa Konseyi düzeyinde 28-30 Mart 1973 tarihlerinde Avrupa Çevre Sorunları I. Bakanlar Konferansı toplanmıştır.
- Birleşmiş Milletler düzeyinde, çevre sorunları ile ilgili bir kuruluş vardır. Genel kurulu 6 ayda bir toplanan bu kuruluşa, 1974 yılında Türkiye de katılmıştır.
- 1975 yılında yapılan Helsinki Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Konferansı “Sonuç Belgesi”nde de insan ve çevre konusunda önemli kararlar yer almıştır. Bu konferansta çevre sorunlarına ilişkin birçok konuda görüş birliğine varılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Katılan devletler,

-...çevrenin korunması için ulusal ve uluslararası önlemlerin etkinliğini artıracaklar,
 -...çevre konusunda işbirliğini gerçekleştirmek üzere, şu alanlara düşen her olanaktan yararlanacaklardır:

Hava Kirlenmesini Denetleme:

... fabrikaların yaydığı ağır maden, küçük parçacıklar, aerosoller, azot oksitlerinin yarattığı kirlenmenin denetimi ...,

. Su Kirlenmesinin Denetimi ve Tatlı Suların Kullanımı:

... lağım sularının arındırılması için sanayinin ve belediyelerin kullandıkları yol ve yöntemlerin daha da geliştirilmesi...,

İnsanların Yerleşim Alanlarında Çevre Koşullarının iyileştirilmesi:

Taşıma, konut, çalışma alanlarına, kent gelişmesine ve planlamasına, içme suyu ve lağım yok etme sistemlerine ilişkin çevre koşullarına; gürültünün zararlı etkilerinin ölçülmesine ve gürültünün denetimi yöntemlerine; çöplerin toplanmasına, işlenmesine ve değerlendirilmesine; ... çevresel kirlenme düzeylerinin ve çevrenin bozulmasının insan sağlığına etkilerinin ölçülmesine; çevrenin çeşitli kirlenmelerinin ölçütlerinin ve standartlarının incelenmesine ve çeşitli maddelerin üretimine ve kullanılmasına ilişkin yönetmelikler... geliştireceklerdir.

Bu konferansa ülkemiz de katılmış ve 33 Avrupa devleti ile ABD ve Kanada tarafından onaylanan bu belgeyi imzalamıştır.

Çevre sorunlarının artan olumsuz etkileri karşısında yapılan çalışmalar, üretilen çözüm yolları ve konuya ilişkin uluslararası alanda yaygınlaşan bilinçlenme sonucu, bu sorunların her ülkede her yıl tartışılması ve yeni çözümler oluşturulması ereğiyle, 1976 yılından başlayarak 5 Haziran tüm ülkelerde Dünya Çevre Günü olarak kutlanmaya başlanmıştır.

Günümüzdeki kutlamalarda, Çevre Günü'nün birinci savsözü, “İnsanca Yaşanası Bir Dünya İçin İleri” olarak belirginleşmektedir. Bu sözün, geçen yüzyılların deneyimlerinden süzülerek, insanlığın gelecekteki ereğini gösteren yüce bir anlamı olduğu hemen duyumsanacaktır. İnsanı insan yapan en

önemli yanlarından biri, sevgi, sevmeye yanındır; insanın “sevgi” yönü ise bir bütündür. Bu bütünün çevreye yönelik parçasını, yaşanması bir çevrenin oluşumu için devinime geçirmek önemli bir sorumluluktur.

ÜLKEMİZDEKİ DURUM

Ülkemizde de çevre sorunları çözüme ulaşmadan sürüp gitmektedir: Ankara'nın, insanları soluksuz bırakan kirli havası; Haliç'in bir balçığa dönüşmüş suları ve beraberinde yükselen dayanılmaz kokusu; İzmit Körfezi'nde üzüntüyle izlediğimiz ve artık canlıları yaşatmayacak duruma gelen kirlilik, buna koşut olarak çevredeki bitki örtüsünde ortaya çıkan yok olma; İstanbul'da Boğazdaki kirlenmenin ve diğer görüntülerin yanında trafik karmaşası, Ege ve Akdeniz kıyılarının yağmalanması ve burada sayılamayacak niceleri.

Ülkemiz, “gelişmekte olan bir ülke” olarak tanımlanmaktadır. Tarım ürünleri ekonomide önemli bir yer tutsa da, gelişme, sanayileşme yönündedir. Ancak bu noktada sıkıntıların, zorlukların olduğu bir gerçek. Sanayileşmenin büyük oranda dışa bağımlı oluşu ise, ülkedeki doğal kaynakların gözetilmesine yönelik kararların etkisiz kalması sonucunu doğurmaktadır. Gerek sanayinin yer seçiminde gereken özenin ve duyarlılığın gösterilmesinde, gerekse seçildikten ve kurulduktan sonra çevreye yönelik olumsuz etkilerin giderilmesinde etkisiz kaldığı bir başka gerçektir. Bunun sonucunda, her tesis bir süre sonra çevre için yıkıcı etkiler saçarak bir duruma gelmektedir.

Yukarıda sayılan yalnızca birkaç örnek, ortaya çıkan sorunların çarpıcı olanlarıdır. Bunların insanlar üzerinde giderek artan olumsuz ve yıkıcı etkileri nedeniyle ve uluslararası alandaki birikimler gözetilerek, ülkemizde de 1974 yılından sonra etkinliklerin arttığı göze çarpmaktadır. Bu yıllarda “Endüstrinin Suları Kirlenmesi”ne ilişkin panellerle başlayan çalışmalar, 1975'te “Haliç ve Çevre Kirliliği” konulu sempozyumlarla sürmüştür. 1976 yılından beri Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)'nin öncülüğünde, eğitim kurumları ve diğer meslek kurtuluşlarının desteğiyle çalışmalar yapılmakta ve bu çalışmalar Dünya Çevre Günü dolayısıyla geleneksel bir eylem biçimine dönüşmektedir.

Ayrıca konuya ilişkin olarak oluşturulan Çevre Genel Müdürlüğü yanında, bazı üniversitelerde “çevre mühendisi” yetiştiren bölümler de bulunmaktadır.

Bu çok yönlü örgütlenme ve çabalar sonucu, ülkemizde, insana yaraşır sağlıklı bir çevre oluşturulması amacıyla bilinçli bir toplumsal tepki uyandırmaya yönelik bir birikimin sağlandığı söylenebilir. Bunun en somut kanıtı ise, Gökova Santrali nedeniyle yürütülen çalışmalar, tartışmalar ve etkinliklerdir. Ülkemizde böylesi santrallerin kurulmasına karşı çıkılması söz konusu değildir. Ancak sorun, yer seçimi sorunudur. Gelişmiş ülkelerde yaşanan deneyimler gözetildiğinde, Gökova'da santralin kurulması durumunda çevrenin bir süre sonra büyük ve iyileştirilemez yaralar alacağını ve sonuçta da öleceğini söylemek büyük bir sav değildir.

Gökova Santrali nedeniyle yapılan tartışmalar, ülkemiz açısından bir sınav niteliğindedir. Toplumun çok değişik katmanlarınca Gökova'ya sahip çıkılması, bu konudaki kararlılık, ülkemizde çevrenin ve doğal değerlerin korunması doğrultusundaki bilinçlenmenin düzeyini göstermiştir. Soruna yalnızca turizm açısından değil, sanayi tesislerinin yer seçimi açısından yaklaşılması ve tartışmaların çok yönlü yaklaşımlarla sürdürülmesi, bilinçlenmenin niteliğini ortaya koymuştur.

ÇAYCUMA'DA ÇEVRE SORUNLARI

Çaycuma'nın da içinde yer aldığı yöre, Türkiye'de ağır sanayi açısından ön sıralarda gelmektedir. Yörede yapılan yatırımların, zaman zaman ilçelerarası bir kapışmacaya dönüştüğü bilinir. Ancak “Bu tesislerin yer seçiminde hangi ölçütlerin gözetildiği ve seçimde duyarlı davranılıp-davranılmadığı?” sorusunun sorulması gerekir. Çünkü bu tesislerin kurulduktan sonra geçen süreler içinde, çevrelerindeki doğal dengeyi bozdukları ve bunun sonucunda da birçok sorunu doğurdıkları gözlenmektedir. Karabük'teki

Demir Çelik Tesisleri'nin yarattığı hava kirliliğinin yanında zaman zaman yapılan temizlik sonucu Filyos Çayı'nda yarattığı canlıları (özellikle balıkları) öldürücü etki hepimizin yaşadığı gerçeklerdir. Benzer biçimde Çatalağzı'ndaki santralin yarattığı kirlenme sözü edilmeye değer. Bunun yanında Filyos Ateş Tuğlası Fabrikası'nın kıyıda yarattığı kirlenme ile Amasra'nın turizm özelliğini öldüren kömür yükleme işlemleri üzüntüyle ve hemen sayılabilecek örneklerdir.

Beldemiz dışında, "yeşilliği" ile bilinir. Bu yayın organından önceki gazetenin adı da "Yeşil Çaycuma" idi. Yine Çaycuma'da önceki yıllarda yeşilliği koruma ve güzelleştirmeye yönelik derneklerin kurulduğu bilinmektedir. Yani beldemiz doğal açıdan güzellikleri içinde taşımaktadır. Ancak bu doğal güzelliğin, aynı güzellikte korunduğunu ileri sürmek olanaklı değildir.

Çevre sorunları, Çaycuma için de duyumsanır biçimde oluşmuştur. Bunun en önemli kaynağı, beldemizde 1973 yılında üretime geçen Kağıt Fabrikası'dır. Bu fabrikanın yer seçimi konusunda yapılan yanlışlıkları tartışmak gerilerde kalmıştır. Ancak kurulduktan sonra ortaya çıkan belli başlı çevre sorunları şöyle sayılabilir:

- Öncelikle Filyos Çayı'nda yaratılan kirlenmeye değinmek gerekiyor. Bir kuşağın insanların anılarıyla yüklü olan köprüden aşağılara bakmak, artık yürekleri parçalar olmuştur. Irmak artık birçok amaç için yararlanılmaz duruma düşmüştür. Sulardaki kirliliğin yaklaşık 30 km boyunca onlarca köyü etkileyerek denize kadar ulaşması bir başka içler acısı durumdur. Bu kadar uzun bir bataklığın oluşmuş olması ve bunun düzeltilememesi kabullenilmesi güç bir durumdur. Yüzme, bahçe sulama, yunak yıkama, balık tutma v.b. yararlanmalar artık anılarda kalmıştır. Çok az yararlanım biçiminden biri olan biriket yapma gibi yollarla selüloz kokusunun evlerimize taşınmaması umulur.
- Çok önemli bir diğer etki, selülozun işlenmesi sırasında ortaya çıkan duman biçimindeki artıkların yarattığı hava kirliliğidir. Özellikle hava akımının güçlü olmadığı zamanlarda ve sabah ile akşam saatlerinde bu etki en çok yaşanmaktadır.
- Öte yandan hava kirlenmesinin çevredeki bitki örtüsü üzerinde de olumsuz etkileri vardır ve yeşilin bu kirlenmeden etkilenmesi tehlikesi çok büyüktür.

Bunların yanında, özellikle fabrikanın kurulmasından sonra beldemizde görülen kentleşmenin doğurduğu sorunlar göze çarpmaktadır. Üretimin başlamasından önce 2500-3000 dolayında olan nüfusun bugün 11000 dolayında olduğu kestirilmektedir. Ancak bu büyümeyi denetim altına alacak bir planın yokluğu hissedilmektedir. İmar planının Çaycuma'da toprak kullanımını ve var olan doğal değerleri en iyi koruyucu ve sağlıklı bir kentsel ortam yaratıcı bir plan olduğunu ve Çaycuma gerçeğini bütünüyle gözettiğini ileri sürebilmek güçtür. Bunun sonucu yapılan ve geniş açılı ele alınmayan imar uygulamaları (bunlar daha sonraki bir yazının konusu olarak düşünülüyor) halk arasında hoşnutsuzluklar yaratmaktadır. Böylece var olan değerleri koruyan ve geliştirmeyi amaçlayan bir planın olmaması da, yöremizdeki çevre sorunlarını destekleyici bir durum yaratmaktadır.

Diğer yandan, belediyenin uygulamalarıyla da çevrenin korunmadığı görülmektedir. Özellikle kanalizasyon sorununun bir keşmekeş içinde çözümlenmeye çalışıldığı beldemizde, çözümsüzlüğün yarattığı sorunlar yaşanmıştır. Spor tesislerinin bulunduğu "Ada"nın ve Kuru Düzü'nün önceki yıllarda bir "lağım gölü"ne dönüştüğü bilinmektedir. Ada'ya yollardan sökülen taşların dökülmesi düşüncesinin sonucu, birçok yararlanım alanı ve çimen öldürülmüş, geriye moloz yığınları kalmıştır.

Beldemizde ulaşım yollarının yapılmasında yıllardan beri yaşanan ve sık sık kazılara konu olan inşaat çalışmaları da bir diğer görüntü olarak yansımakta, diğer sorunlarla birlikte, sağlıklı yaşanabilir bir Çaycuma ortamının yaralanmasına neden olmaktadır.

Beldemizde iki yıldan beri görülen bir diğer çevre sorunu, "gürültü"dür. Özellikle "gazino" olarak nitelenen eğlence yerlerinden yükselen gürültü, genellikle yaz akşamları rahatsız edici bir biçimde Çaycuma'nın tüm yörelerine yayılmaktadır. Eğlence, şüphesiz, sağlıklı yaşamın koşullarından biridir. Ancak, herkesin aynı eğlence türünü yeğlemesi beklenmediğine göre, birçok kişinin gazinolardan yükselen yüksek titreşimli sesleri duymak zorunda bırakılmaları gerekir. Yarattığı başkaca sosyal etkiler bir yana, gazinoların bu etkisinin denetim altına alınması gerekir.

Özellikle sanayinin etkilerinden söz ederken, yöremizdeki ya da geneldeki sanayileşme olgusuna karşı çıkıldığı sonucuna varılmamalıdır. Vurgulanmak istenen, sanayinin yer seçimi konusunda daha duyarlı davranılması gereğidir. Kurulduktan sonra da çevre üzerinde oluşacak olumsuz etkileri azaltıcı önlemlerin alınmasının zorunlu olduğudur. Beldemizde bu konuya duyarlı biçimde eğilme zamanı gelmiştir. Şimdiden önlem alınmaması durumunda, ileride bir yıkıntı tablosuyla ve yeşil Çaycuma yerine “Sarı Çaycuma” görüntüsüyle karşılaşılması tehlikesi vardır.

SONUÇ

Çevrenin, doğal kaynakların ve değerlerin korunması ve bunların gelecek kuşaklara gelişmiş olarak aktarılması önemli bir sorumluluktur. Bunun sağlanması için, çevremize daha bir sevecen ve koruyucu gözle bakmak, onu tahrip edici girişimlere karşı çıkmak gerekir. Bu görev bilinçli bir tepkiye dönüştürülmeli ve sorumluları uyarıcı niteliğe büründürülmelidir.

Beldemizde de, Çaycuma'nın özelliğinin korunması amacıyla, ilgililerin çevre sorunlarına çözüm aramaları en büyük dileğimizdir. Çözümün, ülkedeki genel çözümlerden ayrı olduğu düşünülemez. Ancak, merkezi düzeyde alınacak kararların ve çözüm olasılıklarının tüm beldelere aynı oranlarda yansımaması nedeniyle, yerel yöneticilerin ve beldede yaşayanların soruna sahip çıkmaları önem kazanmaktadır. Bu, beldede yaşayanlar açısından “yönetime katılmanın” da bir yoludur. Bu nedenle Çaycumalıların bu sorunlara sahip çıkmaları ve ilgilileri çözüme zorlamaları önem kazanmaktadır.

Gelecek 5 Haziranların, Çaycuma'da çevre sorunlarının daha az duyumsandığı günler olması dileğiyle...